
Verantwoordelijkheid nemen en verantwoording afleggen

Hoe een koe een haas vangt en waarom dat niet mag

Position paper voor het blok ethiek in het Rondetafelgesprek Jacht, Vaste Commissie LNV, d.d. 24 november 2022,

Eric Kemperman¹ en Andreas Dijkhuis² op persoonlijke titel.

De jager neemt verantwoordelijkheid voor het beheer van een jachtveld. Moreel en juridisch. Wat betekent die morele verantwoordelijkheid en hoe wordt die ingevuld opdat de maatschappij kan bouwen op de jager? De jager mag jagen. De principiële benadering vanuit Europa³ is dat jagen op zo'n 45 wildsoorten mag, als je je aan de regels houdt⁴. Bijzonder is dat Nederland in de Wet Natuurbescherming uitgaat van het principe 'Nee tenzij', (als ware de jacht een laakbare handeling per se) in tegenstelling tot Europa waar er met betrekking tot de jacht uitgegaan van het principe 'Ja, mits.' Nederland heeft bij de implementatie van de EU-regels op fundamentele, essentiële punten afgeweken van de Europese uitgangspunten waardoor naast 'jagen' ook 'beheren' en 'bestrijden' is ontstaan. Onder jagen verstaan wij ook schadebestrijding en populatiebeheer opdat het ethisch kader ook hiervoor geldt.

Een actieve bijdrage van jagers vanuit het vertrouwen in vakmanschap is uitgangspunt. Daarbij legitimeert de (cultuur)geschiedenis het bezitten en benutten van land (landbouw, visserij, jacht), de zorg van de mens voor de natuur en de jacht. De natuur zelf legitimeert de jacht, zonder zich ethische vragen te stellen.

In de nabije toekomst verhuist de jacht vanuit de Wet natuurbescherming mee naar de Omgevingswet.

Vanwege deze andere context past nu aandacht daarvoor. De Omgevingswet stelt in artikel 1.3 (maatschappelijke doelen van de wet):

Deze wet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang:

- a) Bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur, en
- b) Doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

Mede vanuit deze context is de vraag of *ik* mag jagen is een oprechte vraag. En daarmee zelfs een moreel dilemma. In Nederland geldt dat jagen mag, mits de jager aantoonbaar bekwaam en -vaardig is. Dat zijn de Nederlandse jagers: zie ook de eisen voor het erkende jachtexamen⁵.

¹ Drs. Eric Kemperman MBA, jager en voorzitter Stichting Jachtopleidingen Nederland, voorzitter bestuur Stichting Nationaal Kenniscentrum Faunabeheer, schrijver boek Jagersfatsoen (morele, ethische kompas van de jager), verantwoordelijk voor aspect Weidelijkheid in opleiding Jacht & Faunabeheer, (oud) lid RvT Jagersvereniging.

² mr A.G. Dijkhuis, jager en als jurist, bestuurder sinds 1998 nauw betrokken bij de jacht in Nederland en de rest van Europa. Hij was eerder secretaris-directeur Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Europese Federatie van Jagersverenigingen (FACE, o.a. vice-voorzitter), Faunafonds, Stichting Jachtexamens, Raad voor Dierenaangelegenheden. Sinds 2012 is hij directeur van de Nederlandse Vereniging van Rentmeesters NVR.

³ EU Vogel- en Habitat richtlijnen

⁴ https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_nl.pdf

⁵ Besluit natuurbescherming, art 3.18

De belangrijke vraag stel ik als jager aan *mijzelf*. Mag ik van mijzelf jagen? En dan komen we in het domein tussen 'hoofd en hart', daar waar kennis en gevoel met elkaar samen door één deur moeten. Met één mond spreken.

Interessant is de vraag *hoe* ik moet jagen, immers de wereld om mij heen ziet slechts mijn gedrag als jager en kent niet mijn afwegingen noch het juridisch kader. Onze wet stelt eisen aan de jager met betrekking tot diens morele verantwoordelijkheid en spreekt van 'zoals het een goed jager betaamt'⁶. Jagers moeten weidelijk (fatsoenlijk) handelen. Dit vergt toetsing, naast kennis (theorie-examen), veilig en vaardig handelen (praktijkexamens) ook het zich bewust worden van de ethiek, zoals het een goed jager betaamt. In de opleiding en examinering is de ethiek geïntegreerd, zie onder meer het boek *Jagersfatsoen*⁷.

Mag ik jagen? Ja, ik mag jagen zoals het een goed goed jager betaamt. Uiteraard gelden er regels vanuit de wet, gewoonte en traditie. Die moeten worden beleefd en nageleefd.

De maatschappij kijkt terecht kritisch toe hoe jagers met deze verantwoordelijkheid omgaan. Hiervoor is door jagersverenigingen een normatief kader geformuleerd, de Weidelijkheidsregels⁸. Deze gelden ook als toetsingskader voor het bevoegd gezag bij de beslissingen mbt het verlenen van de jachtakte. Dat jagers deze regels naleven kunnen we afleiden uit het verwaarloosbare aantal aktes wat wordt ingenomen ten gevolge van overtreding van de fatsoensregels.

De jager is een professional (vakman) die zorgvuldig handelt jegens dier en mens en weet welke morele plicht er op hem rust. Waar de wet de jager dwingend verplichtingen oplegt, gelden voor de jager zelf ook ethische normen, weidelijkheidsregels. De jager neemt de verantwoording voor het beheer van zijn jachtveld. De jager is aanspreekbaar op het in stand houden en beheren van de wildsoorten. Deze verantwoordelijkheid kan de jager dragen vanwege kundig en vaardig is en ethisch juist handelt. Jagers zetten zich ook 24/7 vrijwillig in voor een landelijk systeem⁹ om handelend op te treden bij aanrijdingen met dieren om dierenleed te beperken. Jagen betekent ook dat de jager dieren doodt. De jager weet welke dieren hij bejaagt, waarom en wanneer en hoeveel hij kan jagen. Hij neemt de verantwoordelijkheid op zich. Net als een boer verantwoordelijk is voor zijn landbouwdieren en de buurvrouw voor haar huisdieren.

Peter Singer, Australisch filosoof, gespecialiseerd in toegepaste ethiek en de schrijver van *Animal Liberation*¹⁰ (welk boek gezien wordt als een belangrijk grondvest van de dierenbevrijdingsgedachte gaat uit van het gelijkheidsbeginsel¹¹ tussen mens en dier: 'All animals are equal'. Maar hij stelt ook dat ingrijpen door de mens acceptabel is wanneer het collectieve nut (bijvoorbeeld veiligheid, gezondheid, voedselvoorziening) belangrijker is dan het offer van de individuele handeling c.q. ingreep (jagen/beheren). Ingrijpen bij schade door te grote aantallen dieren is geoorloofd, maar de jacht (of bedoelt hij afschieten?) wijst hij als middel af.

De natuur zelf kent niet het gelijkheidsbeginsel dat filosofen als Singer en de zijnen volgen. De natuur is gebaseerd op ongelijkheid tussen dieren. De leeuw eet de antilope. Beiden weten niet beter en zijn fit for purpose, 'jager en prooi'. Het volledige 'zijn' van roof- en prooidieren is hierop afgestemd, fysiologisch, zintuigelijk, hun gedrag. Individuele dieren bestaan binnen de natuur als collectief, als soort. De methoden, als bijvoorbeeld anticonceptie, sterilisatie of verplaatsen, die Singer c.s. wel acceptabel achten om in te grijpen in de natuur zijn – volgens diezelfde natuur – dieronvriendelijk en onnatuurlijk. Het leidt tot verstoring van de natuur en tot de vermenschelijking, tot de 'Disneyficatie' van dieren en niet tot meer dierenwelzijn. De tegenhanger van de ideeën van Singer vinden we in het antropocentrisme, welke stroming de mens boven de dieren stelt. Juist deze ongelijkheid tussen dieren en mensen leidt tot een grote morele verantwoordelijkheid en zorgplicht voor die laatste, ook wel rentmeestersethiek¹² zoals die ook wordt beschreven door milieufilosoof

⁶ Wet natuurbescherming, art 3.28 lid 3 b

⁷ www.jagersfatsoen.nl

⁸ <https://www.jagersvereniging.nl/jagen/standpunten/weidelijkheidsregels/#inleiding>

⁹ Stichting Wildaanrijdingen Nederland

¹¹ Biocentrisme

¹² Ook al in aansluiting op artikel 1.3, Owet

Martin Drenthen in 'HEK'¹³. Het gaat hier in wezen over morele verantwoordelijkheid en morele aanspreekbaarheid¹⁴. De jager is gehouden om te handelen vanuit zijn zorgplicht¹⁵ voor de dieren in zijn veld en neemt hierbij pro-actief zijn morele verantwoordelijkheid. De jager houdt zijn kennis op peil, weet van de actualiteiten, besteedt vele uren in zijn veld, oefent zijn vaardigheden, wordt jaarlijks beoordeeld (aanvragen akte) en weet zichzelf onder een kritisch maatschappelijk vergrootglas. Hij is bevoegd en bekwaam en 'accountable' en 'responsible' als jager. Jegens mens en dier.

Zowel het juridisch kader (staat toe) als het ethisch kader (moreel handelingsbesef van de jager zelf) als het algemeen kader (maatschappelijk draagvlak) legitimeert de jager in zijn bestaan en handelen. De jager opereert binnen deze kaders, neemt zijn verantwoordelijkheid en verdient op voorhand vertrouwen als gekwalificeerd professional en vrijwillig beheerder van het aan hem toevertrouwde veld. Daar kunnende wetgever en de samenleving van uitgaan en de jager op aanspreken.

Een koe daarentegen is geen verantwoording schuldig over haar handelen, ook al vangt zij een haas. Overigens zijn wij persoonlijk van mening dat de sluiting van de jacht op haas en konijn als zodanig niet bijdraagt tot een verbetering van de stand. En derhalve overbodig is. De jager jaagt niet op soorten waarvan de stand te laag is.

¹³ Drenthen, M., HEK, De ethiek van de grens tussen boerenland en natuurgebied.

¹⁴ Is een actor met morele verantwoordelijkheid ook aanspreekbaar? Dat heeft te maken met de houding van de actor, met de vraag of de actor openstaat voor het aanspreken door anderen. We kunnen in dit verband onderscheid maken tussen een defensieve, een coöperatieve en een anticiperende houding, als variant op Bovens (1990). Onder morele aansprakelijkheid verstaan we de verplichting van een actor om zich voor zijn handelen te verantwoorden. Om het ethische en juridische goed te scheiden spreken we bij morele aansprakelijkheid van morele verantwoordelijkheid. Het hebben van morele verantwoordelijkheid betekent dus het hebben van een verplichting tot het rechtvaardigen van eigen keuzes, van eigen gedrag. Bij een defensieve houding erkent de actor wel het hebben van een zekere morele verantwoordelijkheid, maar hij wenst hier verder niet over te spreken, zeker niet publiekelijk. De actor is passief. Bij een coöperatieve houding is de actor bereid morele verantwoordelijkheid af te leggen. Indien hem gerechtvaardigde vragen gesteld worden, is hij bereid daarop te antwoorden. De actor is reactief. Bij een anticiperende houding loopt de actor op zijn omgeving vooruit: hij neemt morele verantwoordelijkheid door op eigen initiatief verplichtingen na te komen (Van Luijk en Schilder, 1996). De actor is proactief.

¹⁵ Wet dieren, Artikel 1.4 Algemene zorgplicht (nog niet in werking getreden....)